

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשות תזריע-מצרע ויום העצמאות, תש"ע
מספר 857מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

יחסו של הרב מאיר מאזוז למדינת ישראל

אחד מחכמי התורה המיוחדים בדורנו הוא הרב מאיר מאזוז, הידוע בחתימת שמו נאמ"ן ס"ט (נאום מאיר נסים סיפי טב). הרב מאזוז נולד בשנת 1945 בתוניס, ¹ עלה לארץ ישראל בשנת 1971 וייסד את ישיבת 'כסא רחמים' בבני ברק. מאז הוא עומד בראשה ונחשב רבם של יוצאי תוניסיה. מלבד היותו פוסק חשוב השולט בים התלמוד וההלכה הוא בקיא גם בתחומים פחות מוכרים בעולם הישיבות, כגון מקרא, מסורה וטעמים, לשון, פיוט, חכמת העיבור וקבלה. הרב מאזוז נתחנך כמנהג בני תוניסיה לכתוב חידושי תורה מגיל ילדות על מנת להתרגל לכתוב בשפה ברורה ובשכל ישר. ² במשך שנים רבות כותב הרב מאזוז בירחון 'אור תורה' ובבימות אחרות מאמרים תורניים, תשובות הלכתיות, ביוגרפיות על גדולי ישראל, תיאורים על מנהגי תוניסיה, הסכמות בלשון מליצית-חרוזית ³ ועוד. פעילותו הספרותית העיקרית היא עריכת ספרים של חכמי תוניסיה, הכוללת מבואות ומאות הערות מחכימות, ודומה שבזה הגדיל לעשות יותר מכל חכמי ימינו, וניתן לומר במליצה: 'ר' מאיר מעיר לארץ'. הרב מאזוז משיב בכתב לכל הפונים אליו בכל התחומים, והכול נהנים מהסגנון ומהידע. פסיקתו מבוססת בעיקר על מסורת רבני תוניסיה תוך מתן משקל רב לפסקי הרב עובדיה יוסף. ⁴ הספר "מקור נאמן" כולל אלף תשובות קצרות מעטו של הרב מאזוז ¹ בתחומי ההלכה, מיעוטן גם בהשקפה, חינוך ודקדוק. להלן נציג בקצרה את דעתו על מדינת ישראל, צה"ל ומועדי המדינה. ²

א. מדינת ישראל

לדעת הרב מאזוז, "אין ספק שהמדינה היא רצון אלוקים, ולאט לאט כל התועים יחזרו בתשובה שלימה" (סי' תתקלא). על השאלה אם תקופתנו היא 'אתחלתא דגאולה', הוא עונה שקשה להכריע בכך (סי' תתקל):

¹ אביו, ר' מצליח מאזוז (1911-1971) היה חבר בית הדין הרבני וראש ישיבת 'כסא רחמים' בתוניס ומחבר שו"ת "איש מצליח".

² לאחרונה ראו אור חידושי על פרק 'איזהו נשך', שמקצתם כתב בהיותו כבן שמונה. ראה נאמ"ן ס"ט, לא תשיך, בני ברק תשס"ה, עמ' 44. בהיותו כבן 17 כתב כללי דקדוק לקריאה נכונה לתלמיד ישיבה בתוניס, והם נתפרסמו בתוך **תיקון קוראים המדויק איש מצליח**, בני ברק תשס"ב, עמ' 30-34.

³ למשל, בהסכמה לספר **שפת אמת** לרב"צ כהן, ירושלים תשמ"ז, המוקדש לחכמת הדקדוק ומבטא האותיות, כתב: "בדור זה המבטא המודרני החדש הוא יצור כלאים טומטום ואנדרוגינוס, לא אשכנזי ולא ספרדי ולא תימני ולא ירושלמי (סימן לדבר ואנכי הסתר אסתיר פני מהם), רק לשון מעורב ומבולבל בהדין עירובא וכמעט שפה אירופית, ילפי ממקלקלתא ולא מתקנתא".

⁴ כלשונו בתשובה (סי' תתקצב): "נלמד מאחינו האשכנזים והתימנים ששומרים על מנהגיהם – אפילו כשאננם נכונים – במסירות נפש! קל וחומר למנהגי רבותינו בתוניסיה, שרובם ככולם מיוסדים על אדני פז כמו שהוכחנו כמה פעמים בס"ד. אולם אם יש מנהג בטעות או שגובל בספק ברכות כגון ברכת ההלל בראש חודש, יש לנהוג כדעת מרן וכמנהג ארץ ישראל".

¹ ה' זנזורי, **מקור נאמן**, ח"א, בני ברק תש"ע. כארבע תשובות בממוצע בעמוד. התשובה הארוכה ביותר היא בת מעט יותר מעמוד ובה סקירה קצרה על דרך חכמי המזרח בפירושיהם לתורה (סי' תרפג).

² הפניה סתם היא לספר **מקור נאמן**.

יש כאן כל מה שצריך כהכנה לגאולה. נכון יותר לקרוא לזה: הכנה לגאולה, או סוף הגלות. גאולה ממש – לא רואים, כי המצב, ה' ירחם. אין אחדות בעם, אין אהבה בין אחד לשני, אין נטיה לכבד את התורה. להיפך, הבג"ץ מכרסם בכל יכולתו בחוקי התורה. אבל יש גאולה גשמית שקודמת לגאולה הרוחנית. 'סולו סולו' – כבר סללו כבישים, מה שנשאר זה המשך הפסוק: "פנו דרך, הרימו מכשול" (זה יצר הרע) – אז יבוא המשיח. הרי רוב אלה שרחוקים מתורה עוזבים לבסוף את הארץ, והארץ תשאר לשומרי מצוות, ואלה הרחוקים הנמצאים בארץ ישראל סופם בלי ספק לחזור בתשובה. זו התכלית, ואנחנו בלי ספק מתקרבים בכל רגע ורגע לגאולה.

לרב מאזוז השקפה 'ימנית': לדעתו, מי שגר בהתנחלות מקיים מצווה, ותושבי יהודה ושומרון מגנים בגופם על תושבי ארץ ישראל (סי' תתקכו). הרב מאזוז מתנגד להחזרת שטחים והשתתף בהפגנות נגד ה'התנתקות'. בהסכמה ל"הגדת גוש קטיף"³ שנדפסה זמן קצר קודם ה'התנתקות' כתב דברים נגד החזרת רמת הגולן ורוב שטחי יהודה ושומרון ועוד את תושבי גוש קטיף. בין השאר הציע לומר בשבת 'אבינו מלכנו' ולהוסיף: "אבינו מלכנו סכל תכנית ההתנתקות; אבינו מלכנו שמור על כל תושבי גוש קטיף עמך". לאחר ה'התנתקות' כתב שמהלך זה היה השגיאה הגדולה ביותר שנעשתה בדורנו (סי' תתקכו-תתקכח).

ב. צה"ל

הרב מאזוז מתנגד לגיוס בחורי ישיבות לצה"ל, כלשונו (סי' תתקכג): "החפץ חיים זצ"ל אמר בזמנו שבחור ישיבה הלומד תורה לשמה, חוסך 50 מטות בבית חולים. זאת הבינו גם בן-גוריון ומשה דיין שלימוד התורה מגן על המדינה בחומר וברוח. צא ולמד כמה נסים נעשו לנו במלחמה האחרונה (בשנת התשס"ט) בלבד!". אך הוא כותב מילות חיזוק לחיילים (סי' תתקכד): "כל חייל וחייל ההולך לצבא להגן על עם ישראל, הקב"ה שולח אתו שני מלאכים לשמרו. רצוי להקפיד לפחות על קריאת שמע ותפלין יום יום, ולומר מזמור צ"א בתהלים הנקרא 'שיר של פגעים'... לבנו אליהם שיחזרו בריאים ושלמים הביתה בס"ד".

בדבר האפשרות להיעזר בכנות שרות לאומי בתפקידי משרד ומנהל במוסד תורני כתב שיש לקבלן כדי להצילן ממקומות מפקקים שבהם תערוכת בניס ובנות. ויש להסביר לציבור שאין בזה כדי להכשיר את השרות הלאומי, "שאסרוהו גדולי ישראל, ודבריהם חיים וקיימים" (סי' תתקכה)⁴.

הרב מאזוז הקדיש תשובות מעטות לשאלות הלכתיות בצבא. לדעתו, היה ראוי שצנחן יברך 'הגומל', אלא שלא נהגו (סי' שכז). בעקבות פציעת חייל בצבא יומיים לאחר חתונתו הביע דעתו שהיה אפשר למנוע את המקרה אילו היה חוק על יסוד הפסוק (דב' כד: ה): "נקי יהיה לביתו שנה אחת" (סי' תתח). לשאלה אם חייל רשאי לסרב פקודה כשנדרש לפנות יישוב בארץ ישראל השיב בקצרה בהתאם להשקפתו הנזכרת לעיל נגד פינוי ישובים: "זוכרים מה שטען אייכמן שהוא רק 'בורג קטן'?" (סי' תתקכט).

ג. יום העצמאות ויום ירושלים

על אף השקפתו שהמדינה היא 'רצון אלוקים', כנזכר לעיל, לדעת הרב מאזוז יש לומר תחנון ביום העצמאות וביום ירושלים, והבא לבית כנסת אשר בו נוהגים לא לומר תחנון בימים אלה יאמר בצנעה שלא לעורר מחלוקת, ואם אפשר לומר אחרי התפילה – מוטב (סי' רטז). גם אין לומר הלל ביום ירושלים, וכשאדם בא לבית כנסת שבו אומרים הלל בברכה ביום זה לא יענה אמן, "ואם ירצה ה' נזכה לגאולה שלמה ונענה עשרה אמנים" (סי' שיז). אך ביום ירושלים יש לומר אחר התפילה בצוותא 'נשמת כל חי' יהודות על הנסים שקרו לנו (סי' תתקלב). אמנם בסידור "איש מצליח" (בני ברק תשנ"ז) שנדפס בהדרכתו לא נזכר המנהג לומר 'נשמת' ביום ירושלים. לשאלתי על כך השיב הרב מאזוז: "כי זאת דעתי האישית ואני מורה לבני כיתתי בלבד"⁵. על השאלה איך מצד אחד הוא סובר שמדינת ישראל היא 'רצון אלוקים', ומצד אחר אינו מזכיר כל שינוי בתפילה ביום העצמאות השיב:⁶ "כך מנהגנו על פי אבא זצ"ל (=ר' מצליח מאזוז). ובאמת לא מצאנו בימי עזרא ונחמיה שקבעו יום העצמאות באותה תקופה. מי שאומר הלל בלא ברכה לא מוחים בידו, ובלבד שלא יחשוב שהמדינה ניתנה לנו על ידי דוד בן גוריון וחבריו".

ד. תפילות לשלום המדינה והחיילים

³ הגדת גוש קטיף, בעריכת רא"י שרייבר, ירושלים תשס"ה.
⁴ אך ראו ר"ש אבינר, שו"ת שאילת שלמה, ו, ירושלים תשס"א, סי' קמב-קמג; הנ"ל, משיב הרוח, בית אל תשס"ו, עמ' 554-560; ר"א מלמד, רביבים: נישואין חינוך משפחה וקריירה, הר ברכה תשס"ז, עמ' 21 - 50.
⁵ בתשובה אליי מתאריך כ' שבט תש"ע. היו רבנים שהציעו לומר ביום ירושלים 'נשמת' בתפילת שחרית. ראו ר"ש כ"ץ, "הרבנות הראשית ו'יום ירושלים'", הרבנות הראשית לישראל שבעים שנה לייסודה (בעריכת א' ורהפטיג ור"ש כ"ץ), עמ' 971. אגב, הקיבוץ הדתי נוהג לומר 'נשמת' ביום העצמאות אך לא בסוף התפילה אלא כחלק מפסוקי דזמרה. כך נהגו גם בטריפולי, לוב. ראו ר"ש כ"ץ, "הרבנות הראשית ויום העצמאות", שם, עמ' 953.
⁶ בתשובה הנ"ל.

בסידור "איש מצליח" אין תפילה לשלום מדינת ישראל. את יחסו לתפילה זו ביאר הרב מאזוז כך:⁷ "אפשר לומר. אבל איך לומר לראשיה שריה ויועציה, והם מחריבים אותה בעונותינו הרבים?"⁸ אבל מובא בסידור הנזכר 'מי שברך לחיילי ישראל' לאמירה לאחר פתיחת ההיכל קודם הוצאת ספר תורה, והוא ה'מי שברך' הנאמר בבתי הכנסת הציוניים בשינויים קלים.⁹

מדברי הרב מאזוז בנושאים הנזכרים לעיל מצטיירת דמות מיוחדת של רב השייך לעולם החרדי אך בעל השקפות לאומיות. תורת הרב מאזוז רבה ומגוונת, וראוי לה לימוד, מחקר ועיון.

ד"ר אהרן ארנד
המחלקה לתלמוד

תגובה למאמר "יחסו של הרב מאיר מאזוז למדינת ישראל" (פרשות תזריע-מצרע ויום העצמאות תש"ע, מספר 857)

אבקש להציג כמה שאלות הנוגעות למקצת דבריו של הרב מאיר מאזוז הי"ו המובאים במאמרו של ד"ר אהרן ארנד, "יחסו של הרב מאיר מאזוז למדינת ישראל". קטונתי מלחלוק או מלהביע דעה על דבריו של הגאון הגדול וראש ישיבת "כסא רחמים", הרב מאיר מאזוז הי"ו, כפי שהובאו במאמר הנ"ל, אולם שתי שאלות בכל זאת צצות ונשאלות על העובדות שהובאו בו.

א. נאמר בשם הרב: "ובאמת לא מצאנו בימי עזרא ונחמיה שקבעו יום העצמאות באותה תקופה". וכאן יש לשאול:

1. האם "לא מצאנו" היא ראיה?

2. מחורבן בית ראשון בשנת 586/7 למניין האומות עד להצהרת כורש ב-538 חלפו 52 שנה, ועד לבניין בית שני 70 שנה, כנבואת ירמיה הנביא (כה:יא ועוד) וכדברי הנביא זכריה (א:יב) מחד גיסא. ומאידך גיסא, האם מספרם וסבלם של גולי בבל הגיע לסבלו של עמנו מחורבן בית שני ועד היום? ! מחורבן בית שני עד לתקומתה של מדינת ישראל עברו 1880 שנה (כמעט פי 27 מאורך גלות בית ראשון), כולן שנים של רדיפות, עינויים, פוגרומים וגירושים, הריגות ורציחות שונות ומשונות, אינקוויזיציות, נדודים וטלטולים מגולה לגולה קשה יותר, ומשואה לשואה חמורה יותר, ואחרון אחרון חמור וקשה מקודמיו, עד שלולא "חֲסֵדֵי ה' פִּי לֹא-תִמְנֶנּוּ פִּי לֹא-כָלוּ רַחֲמָיו" (איכה ג:כב) לא היה נשאר בעמנו במזרח ובמערב בצפון ובדרום שריד ופליט!

ב. בגיליון מצוטט הרב מאזוז כשואל: "אבל איך אפשר לומר בתפילה לשלום המדינה לראשיה שריה ויועציה, והם מחריבים אותה?" שאלתי היא: הלוא יש המשך לתפילה זו: "ותקנם בעצה טובה מלפניך" ! פנייתנו לשומע תפילות שיתקנם בעצה טובה, במשמעות תכנית טובה. זה מובנה של עצה וזו משמעות התפילה. ואם הם חלילה "מחריבים אותה", נתפלל בכוונה יתרה שלא יצליחו בכך!

אני מבקש להוסיף: בהערה 7 במאמר הוזכרו יהודי טריפולי, לוב, כמי שאומרים "נשמח" ביום העצמאות, אך היו שנהגו דרך אחרת. מו"ר הרב פריגיא זוארץ זצ"ל (שהשנה מציינים 17 שנים להסתלקותו), הנהיג בבית הכנסת שלו לחגוג את יום העצמאות, אך במתכונת שונה ממה שהונהג בתש"ט בטריפולי,¹ ועודד את בתי הכנסת של יוצאי לוב לנהוג כמוהו. הוא הורה לתלמידיו ולבני קהילתו לחגוג את יום העצמאות בתפילות חגיגיות כהוראת הרבנות הראשית ובסעודות משפחתיות כביום טוב. הרב זצ"ל, שלימים שימש חבר כנסת כ-15 שנה, הקפיד שבבית הכנסת שלו, "ישיבת אדאדי" בשיכון ותיקים בנתניה, יהיו המתפללים לבושים חגיגית ויהיו מגולחים ומסופרים לכבוד החג, ודאג שגם תלמידיו וידידיהם ינהגו כמוהו.

⁷ בתשובה אליי הנ"ל.

⁸ גם רבנים ציוניים אחדים השמיעו דברים נגד המילים 'לראשיה שריה ויועציה' בעקבות הסכם אוסלו. ראו א' ארנד, פרקי מחקר ליום העצמאות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 200.

⁹ ראו בספרי שם, עמ' 196-197.

¹ לקראת חג העצמאות הראשון של מדינת ישראל, בשנת תש"ט, יצאו הוראות ברורות לבני קהילה מטעם "ועד הקהילה", "בית דין הצדק" ו"הרבנות הראשית" – שלושה גופים שהנהיגו את קהילות לוב. בראשם עמדו שלושה דיינים: הרב חי גבזון זצ"ל, הרב יששכר חכמון זצ"ל והרב כמוס נחאיסי זצ"ל. הרב הראשי של יהודי לוב היה הרב שלמה ילוז זצ"ל, שליח מארץ ישראל.

נביא כאן כלשונן את ההוראות הנוגעות לתפילות שחרית ומנחה של יום העצמאות (מתורגמות מערבית), כפי שפרסמה הרבנות בטריפולי:

שחרית

- א. התפילה בטלית ותפילין כמו בחול. מוסיפים אמירת "נשמת כל חי". "נקדישך" ייאמר במנגינה. ייאמר הלל שלם בלי ברכה.
- ב. יניפו את דגל ישראל קודם הוצאת ספר תורה.
- ג. מוציאים ספר תורה וקוראים בו שלושה עולים בפרשת "כי תבא" עד למילים "כאשר דָּבַר" (כו:יט), וקוראים את ההפטרה בישעיהו פרק ס', "קומי אורי" עד סוף הפרק. אחרי ההפטרה יקרא החזן את תפילת ההודיה שחיברו בית דין צדק והרבנות הראשית בטריפוליטניה, ואחריה יאמרו תפילה לשלום מדינת ישראל ומי שבירך לקהל.
- ד. שליח הציבור או רב בית הכנסת ידרוש לקהל ויעוררם לחזור בתשובה.
- ה. מחזירים את ספר התורה למקומו ומסיימים במזמורים "שמחתי באומרים לי" ו"בשוב ה' את שיבת ציון".

מנחה

- ו. בתפילת מנחה אומרים "ובא לציון גואל".
  - ז. מוציאים ספר תורה וקוראים בו שלושה עולים בפרשת "קדושים תהיו" עד שני קוראים את ההפטרה בזכריה פרק ח' עד פסוק ז'.
  - ח. יתפללו שוב את תפילת ההודיה בשחרית ותפילה לשלום מדינת ישראל.
  - י. יעשו "מנוחה" (תפילת השכבה) לקדושים שנפלו במלחמה למען חירות ישראל.
  - יא. יאמרו "מי שבירך" לקהל ויחזירו את ספר התורה להיכל.
  - יב. יאמרו את מזמור "בשוב ה' ויתפללו" נקדישך בניגון.
- תקנות אלה לא יסורו לעולם, ודברי חכמים נטועים, ואתם שלום**

תקנות נוספות פורסמו מטעם ועד הקהילה בטריפולי, ונצטט להלן שלוש מהן (בתרגום לעברית):

- א. כל בן שיוולד בטריפוליטניה בשבוע העצמאות ייקרא "ישראל", והבת תיקרא "ציונה".
  - ב. יום העצמאות יהיה יום שבח, הודיה וחג ומתנות לאביונים. חובה על כל אחד מישראל להרכות בצדקה במשך היום. ירבו בסעודות (והנזקקים יסעדו לפחות סעודה אחת בבשר ויין). בשעת הסעודה ירבו בפיוטים ויקראו מזמורי תהלים קכ"ב וקכ"ו.
  - ג. כל בתי העסק והעבודה יהיו סגורים ביום הזה.²
- בית הדין בטריפולי הוציא גם מנשר לרגל יום עצמאות ישראל:

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו

נודה לה' כי טוב, שהחיינו וקיימנו והגיענו ליום הגדול הזה יום עצמאות ישראל. אשרי המנהיגים העומדים בראש ישראל, שהביאו את הדור לכך, ואשרינו אנו שזכינו לכך.

ברכותינו מעומק הלב שלוחות ברינה ביום העצמאות הזה לישראל, לנשיא ישראל ולראש ממשלת ישראל ולכל שרי הממשלה, ה' ינצרו ויגדלו, וינשאם למעלה למעלה, ויגביה כוכב מערכתם ויאריכו ימים על ממלכתם, ויהי רצון שתשרה שכינה תמיד במעשה ידיהם. ולכל אחינו אמיצי הלב הגיבורים ורבי העלילה בצבא ישראל אנו אומרים: יהי ה' עמכם גיבורי החיל.

ולאלה שדמם הקדוש לא נשפך לריק ובמותם בגבורה ובחירוף נפש נפלאים ציוו לנו את החיים ביום העצמאות הקדוש הזה לתקומת העם, לבניין המולדת ועליית שרידי הגולה, אנו אומרים: כתבתם בדמכם דף מזהיר בתולדות ישראל.

ודור לדור בישראל יספרו ביום העצמאות הזה עוז רוחכם וגבורתכם. בצעתם את החזון הגדול של נביאנו לאמור: "שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך, בניך מרחוק יבואו ובנותיך על צד תאמנה... קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח.

ד"ר זבולון בוארון

נתניה

² כל התקנות שהכריזה עליהן הרבנות בטריפולי, כפי שנכתבו בלשונן המקורית, ערבית, הופיעו בספר **זהר משה** בעריכת משה ויוסף ג'עאן, נתניה תשנ"ב, עמ' 204-202. יורשה לי להוסיף שאבי-מורי, ר' אברהם בוארון זצ"ל, נהג להוסיף בברכת המזון בברכה הרביעית: "הרחמן הוא יברך את מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו".

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב:

sub parasha-I firstname lastname כאשר *first-name* ו- *last-name* הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.